

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 2 lutego 2023 r.

Pozycja 32

POSTANOWIENIE z dnia 1 czerwca 2022 r. Sygn. akt Ts 185/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Wojciech Sych,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej K.W. o zbadanie zgodności:

art. 42 § 4 w związku z art. 459 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.) „w zakresie, w jakim przepisy te nie przewidują możliwości złożenia zażalenia na postanowienie Sądu w przedmiocie nieuwzględnienia wniosku o wyłączenie sędziego od udziału w sprawie”, z art. 176 ust. 1 w związku z 78 w związku z art. 45 ust. 1 i w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

1. W skardze konstytucyjnej, wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 11 czerwca 2021 r. (data nadania), K.W. (dalej: skarżący) – reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu – wystąpił z żądaniem przytoczonym na tle następującego stanu faktycznego:

Postanowieniem z 3 listopada 2017 r. (sygn. akt [...]) Sąd Rejonowy w P. nie uwzględnił wniosku skarżącego o wyłączenie sędziego od udziału w sprawie [...] prowadzonej przed tym Sądem. Jak wynika z akt niniejszej sprawy skarżący od powyższego orzeczenia nie wniósł żadnego środka zaskarżenia.

2. Zdaniem skarżącego kwestionowane przepisy są niezgodne z powołanymi wzorcami kontroli „przez to, że skarżącego pozbawiono prawa do zaskarżenia orzeczenia wydanego w pierwszej instancji związanego z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego oraz prawa do rozpatrzenia jego sprawą przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd – co nastąpiło z naruszeniem zasad proceduralnych, których respektowania wymaga ustawa zasadnicza - w zakresie, w jakim nie przewiduje zażalenia na postanowienie w przedmiocie nieuwzględnienia wniosku o wyłączenie sędziego od udziału w rozpoznawanej przez niego sprawie” (s. 10 uzasadnienia skargi konstytucyjnej).

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, podczas którego Trybunał bada, czy odpowiada ona określonym przez prawo wymogom.

2. Przedmiotem kontroli w niniejszej sprawie uczyniono art. 42 § 4 w związku z art. 459 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.; dalej: k.p.k.). Przepisy te mają następujące brzmienie:

– art. 42 § 4:

„Poza wypadkiem określonym w § 2 o wyłączeniu orzeka sąd, przed którym toczy się postępowanie; w składzie orzekającym w kwestii wyłączenia nie może brać udziału sędzia, którego dotyczy wyłączenie. W razie niemożności utworzenia takiego składu sądu, w kwestii wyłączenia orzeka sąd wyższego rzędu”;

– art. 459 § 2:

„Zażalenie przysługuje także na postanowienia co do środka zabezpieczającego oraz na inne postanowienia w wypadkach przewidzianych w ustawie”.

Jako wzorce kontroli skarżący powołał art. 176 ust. 1 w związku z 78 w związku z art. 45 ust. 1 i w związku z art. 2 Konstytucji. Z kolei jako ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK zostało wskazane postanowienie Sądu Rejonowego w P. z 3 listopada 2017 r. (sygn. akt [...]) o nie uwzględnieniu wniosku skarżącego o wyłączenie sędziego od udziału w sprawie [...] prowadzonej przed tym Sądem. Jak wynika z akt niniejszej sprawy skarżący od tego orzeczenia nie wniósł żadnego środka zaskarżenia.

3. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji prawo wniesienia skargi konstytucyjnej przysługuje każdemu, czyje konstytucyjne prawa lub wolności zostały naruszone w wyniku wydania w jego sprawie ostatecznego rozstrzygnięcia, opartego na niezgodnym z Konstytucją przepisie ustawy lub innego aktu normatywnego. Przesłanki dopuszczalności rozpoznania zarzutów przedstawionych w skardze konstytucyjnej zostały doprecyzowane w art. 44, art. 53 i art. 77 u.o.t.p.TK. W myśl art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana, w ciągu trzech miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Skarga – poza wymaganiami dotyczącymi pisma procesowego – powinna zawierać m.in. dokładne określenie przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją. Wyrok, decyzję lub inne rozstrzygnięcie wydane na podstawie zakwestionowanego aktu normatywnego załącza się do skargi (art. 53 ust. 2 u.o.t.p.TK).

3.1. Wyczerpanie drogi prawnej jest warunkiem koniecznym z punktu widzenia subsydiarności skargi konstytucyjnej. Tradycyjnie rozumiane jest ono w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego jako skorzystanie przez skarżącego z przysługujących zwyczajnych środków odwoławczych. Innymi słowy, skarżący musi w toku instancji wykorzystać dostępne mu zwykle środki prawne, zapobiegające uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności. Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 17 grudnia 2009 r., sygn. Ts 68/08 (OTK ZU nr 6/B/2009, poz. 449) „oznacza to, z jednej strony, że skarga konstytucyjna jest niedopuszczalna, jeżeli orzeczenie stało się prawomocne wskutek zaniechania wniesienia

zwykłego środka zaskarżenia lub nie został on rozpoznany z przyczyn formalnych leżących po stronie skarżącego; z drugiej zaś – że prawo wniesienia skargi konstytucyjnej powstaje z chwilą doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku lub postanowienia, nawet jeżeli – w danych okolicznościach – możliwe byłoby jego wzruszenie przy pomocy środków nadzwyczajnych: skargi kasacyjnej czy skargi o wznowienie postępowania”. Uprawnomocnienie nadaje rozstrzygnięciu walor ostateczności w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji.

Należy przy tym przypomnieć, że wystąpienie ze środkami o charakterze nadzwyczajnym nie zawiesza biegu terminu wniesienia skargi konstytucyjnej. Podjęcie dalszych kroków zmierzających do wzruszenia prawomocnego orzeczenia, także wówczas, gdy towarzyszy im wydanie w sprawie kolejnych rozstrzygnięć, nie mieści się w zakresie pojęcia „wyczerpanie drogi prawnej”. Stanowisko to Trybunał prezentuje konsekwentnie, bez względu na to, w jakim postępowaniu (cywilnym, sądownoadministracyjnym, czy karnym) zapadło konkretne rozstrzygnięcie (por. m.in. postanowienia TK: z 7 lutego 2006 r., sygn. Ts 63/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 36; 25 lipca 2006 r., sygn. Ts 143/06, OTK ZU nr 1/B/2007, poz. 55; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 105/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 123; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 99/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 119; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 144/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 130; 4 października 2007 r., sygn. Ts 47/07, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 67; 27 listopada 2007 r., sygn. Ts 107/07, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 39; 8 stycznia 2008 r., sygn. Ts 162/06, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 16 oraz 19 stycznia 2011 r., sygn. Ts 268/10, OTK ZU nr 3/B/2011, poz. 266; zob. także: Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki, J. Trzcíński, *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1999, s. 165).

Skarżący powinien zatem wskazać prawomocne rozstrzygnięcie, które zostało wydane w oparciu o zaskarżony akt normatywny. Tylko regulacja prawna, będąca podstawą ostatecznego orzeczenia odnoszącego się do praw lub wolności skarżącego, może być przedmiotem skargi, która – w przeciwnym wypadku – nabrałaby charakteru *actio popularis* (por. m.in. postanowienia TK: z 10 marca 2010 r., sygn. Ts 221/08, OTK ZU nr 3/B/2010, poz. 171; 14 czerwca 2010 r., sygn. Ts 123/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 442; 27 lipca 2010 r., sygn. Ts 115/09, OTK ZU nr 1/B/2011, poz. 39 oraz 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12, OTK ZU nr 1/A/2013, poz. 15). Wskazanie takiego przepisu nie jest bowiem czysto „techniczną czynnością”. Jak zauważył Trybunał w postanowieniu z 14 maja 2003 r., sygn. Ts 56/02 (OTK ZU nr 2/B/2003, poz. 91): „nie chodzi (...) o wskazanie jakiegokolwiek – podjętego w toku postępowania – orzeczenia sądu, ale takiego, które nadać mogło ostateczny charakter merytorycznemu rozstrzygnięciu o konstytucyjnych prawach lub wolnościach skarżącego, wydane mu na podstawie zakwestionowanych w skardze przepisów”. Innymi słowy, chodzi o władcze rozstrzygnięcie, które ostatecznie – i choćby pośrednio – określa sytuację prawną skarżącego i ma znaczenie dla realizacji jego uprawnień. Modyfikację położenia prawnego jednostki Trybunał Konstytucyjny tradycyjnie ujmuje w kategoriach „pogorszenia” (por. m.in. postanowienia TK: z 17 grudnia 1997 r., sygn. Ts 22/97, OTK ZU nr 1/1998, poz. 10; 12 sierpnia 1998 r., sygn. Ts 62/98, OTK ZU nr 5/1998, poz. 71; 13 października 1998 r., sygn. Ts 117/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 43; 4 grudnia 2000 r., sygn. SK 10/99, OTK ZU nr 8/2000, poz. 300; 7 sierpnia 2001 r., sygn. Ts 68/01, OTK ZU nr 8/2001, poz. 296; 26 maja 2008 r., sygn. SK 8/08, OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 72).

3.2. W kontekście powyższych uwag analiza stanu faktycznego niniejszej sprawy wskazuje, że skarżący nie uzyskał ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie kwestionowanych przepisów k.p.k. Zaniechanie to wyklucza możliwość merytorycznego rozpoznania wniesionej skargi konstytucyjnej. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego dla zbadania zgodności z Konstytucją przepisów zamykających drogę sądową bądź wykluczających dopuszczalność wniesienia do sądu określonego środka prawnego konieczne jest uprzednie uzyskanie orzeczenia w przedmiocie odrzucenia niedopuszczalnego z mocy

prawa środka. Dopiero dysponując takim orzeczeniem, skarżący mógłby dochodzić stwierdzenia naruszenia prawa do sądu (por. w szczególności postanowienia TK: z 15 grudnia 2009 r., sygn. Ts 173/08, OTK ZU nr 1/B/2010, poz. 25; 19 marca 2010 r. sygn. Ts 157/09, OTK ZU nr 4/B/2010, poz. 290; 21 czerwca 2010 r., sygn. Ts 243/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 454; 6 lipca 2011 r., sygn. Ts 154/10, OTK ZU nr 4/B/2011, poz. 318; 2 lutego 2016 r., sygn. Ts 184/15, OTK ZU B/2016, poz. 159 oraz 5 kwietnia 2017 r., sygn. Ts 222/16, OTK ZU B/2017, poz. 81, a także postanowienie pełnego składu TK z 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13, OTK ZU nr 3/A/2015, poz. 35; z najnowszego orzecznictwa zob. m.in. postanowienia TK z: 5 kwietnia 2017 r., sygn. Ts 222/16, OTK ZU B/2017, poz. 81; 21 czerwca 2017 r., sygn. Ts 148/16, OTK ZU B/2017, poz. 271; 20 marca 2018 r., sygn. Ts 216/17, OTK ZU B/2018, poz. 109; 8 kwietnia 2019 r., sygn. Ts 147/17, OTK ZU B/2019, poz. 136; 23 lipca 2019 r., sygn. Ts 74/19, OTK ZU B/2020, poz. 17; 16 września 2019 r., sygn. Ts 93/19, OTK ZU B/2020, poz. 22; 15 stycznia 2020 r., sygn. Ts 90/18, OTK ZU B/2020, poz. 261; 19 stycznia 2021 r., sygn. SK 47/19, OTK ZU A/2021, poz. 9; 12 maja 2021 r., sygn. SK 114/20, OTK ZU A/2021, poz. 26; 12 maja 2021 r., sygn. SK 115/20, OTK ZU A/2021, poz. 27 oraz 12 maja 2021 r., sygn. SK 116/20, OTK ZU A/2021, poz. 28).

Dla merytorycznej oceny zarzutów skarżącego konieczne byłoby zatem wniesienie zażalenia na postanowienie Sądu Rejonowego w P. z 3 listopada 2017 r. (sygn. akt [...]) w terminie siedmiu dni (*argumentum ex art. 460 zdanie pierwsze k.p.k.*) od daty doręczenia tego orzeczenia. Choć w analizowanym stanie faktycznym i prawnym nie budziło wątpliwości, że skarżącemu nie przysługiwało zażalenie, nie powinien był – mając w perspektywie postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym – zrezygnować z tego środka zaskarżenia. Tylko w ten sposób mógł bowiem doprowadzić do wydania, w oparciu o kwestionowaną regulację, zarządzenia o odmowie przyjęcia zażalenia, a następnie postanowienia o nieuwzględnieniu zażalenia na to zarządzenie, czyli tym samym do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej (tak – na gruncie procedury karnej – powołane postanowienie pełnego składu TK z 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13 oraz powołane postanowienia TK z 12 maja 2021 r., sygn. SK 114/20, SK 115/20 i SK 116/20; por. też – na gruncie procedury cywilnej – powołane postanowienie TK z 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12).

Zachowanie skarżącego zasadniczo różniło się od opisanego wyżej modelowego *modus procedendi*. Na gruncie stanu faktycznego niniejszej sprawy Trybunał stwierdza, że kwestionowane w skardze art. 42 § 4 w związku z art. 459 § 2 k.p.k. nie były normatywną podstawą postanowienia Sądu Rejonowego w P. z 3 listopada 2017 r. (sygn. akt [...]), z którym skarżący wiąże naruszenie jego konstytucyjnych praw i wolności. Przepis ten nie determinował treści tego rozstrzygnięcia. Nieuzyskanie przez skarżącego ostatecznego orzeczenia opartego na normie nieprzewidującej „procedury odwoławczej” odnośnie do postanowienia sądu nieuwzględniającego wniosku o wyłączenie sędziego od udziału w postępowaniu jurysdykcyjnym sprawia, że analizowana skarga konstytucyjna nie odpowiada wymaganiom określonym w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. Uniemożliwia to jej merytoryczne rozpoznanie oraz przekłada się na odmowę nadania dalszego biegu na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p.TK.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 u.o.t.p.TK skarżącemu przysługuje prawo do wniesienia zażalenia na niniejsze postanowienie w terminie siedmiu dni od daty jego doręczenia.